

Lumea monahilor, nr. 86/august 2014:

„Dragostea nu înseamnă cuvinte de dragoste, dragostea este cruce și depășirea propriului sine”.

Interviu cu Î.P.S. Hierotheos Vlachos, Mitropolit de Nafpaktos – de Isabela Aivăncesei

– Avem datoria ca în locul în care trăim să cunoaștem tradiția aceluia loc și, pentru că tradiția nu este ceva abstract, ci ține de persoane, de aceea trebuie să căutăm tradiția la oamenii care o păstrează. Un principiu fundamental este acela că, de pildă, în tradiția occidentală centrul este mintea, creierul, iar în cea ortodoxă răsăriteană este inima. Vreau să spun că această tradiție o întâlnim, desigur, în cărți, dar în principal o regăsim în persoane. Îndeobște aflăm despre această tradiție, ne facem o impresie despre ea citind cărțile, însă expresia ei vie o găsim în persoanele care o trăiesc. Dacă ar trebui să formulez o deosebire între cele două tradiții, occidentală și răsăriteană ortodoxă, m-aș referi, pe de o parte, la filosofia existențialistă, care spune, de pildă, prin cuvântul lui Sartre, că „celălalt este iadul meu” și, pe de altă parte, în opoziție cu această viziune, cuvântul Sfântului Serafim de Sarov, care spune: „Hristos a înviat, bucuria mea!”. Cu alte cuvinte, pentru Sartre, de pildă, celălalt este iadul lui, iar pentru Sfântul Serafim de Sarov celălalt este bucuria lui.

Avem, prin urmare și două tipuri de teologie: teologia care se întemeiază, se sprijină pe minte, pe creier și pe gândire, care încearcă prin logică și gândire să îl descopere și să îl cerceteze pe Dumnezeu, și teologia proorocilor, a apostolilor și a părinților, care este rodul curățirii inimii și aceștia îl văd pe Dumnezeu în lăuntru Luminii, în Lumină. Duhul Sfânt vine în inima omului și se luminează inima aceasta și din inimă această lumină trece și la trup.

Dialogul acesta este de mare însemnătate pentru biserica noastră ortodoxă. Teologia aceasta a fost formulată ca atare de Sfântul Simeon Noul Teolog. Aceasta este și teologia pe care a exprimat-o și Sfântul Grigorie Palama. Aceasta este teologia pe care au formulat-o toți Părinții din Filocalie, este și teologia pe care Părintele Sofronie de la Essex a formulat-o, o teologie care este legată de descoperirea lui Dumnezeu ca Lumină.

Lucrurile acestea sunt foarte importante, fiindcă și astăzi există aceste două tipuri de teologie. Există o teologie care se sprijină pe logică și pe morală, pe cuvintele frumoase care sunt însoțite de imaginație și există, pe de altă parte, teologia aceasta a părinților, care se sprijină pe experiența concretă.

Sfântul Grigorie Teologul a spus că apostolii teologhisesc „pescărește” – că apostolii au fost pescari – și nu „aristotelicește”. Sfântul Sofronie a spus că mintea care are această imaginație, care stă sub lucrarea imaginației, este neputincioasă în cele ale teologiei. Există astăzi această opinie – este foarte răspândită – că teologia s-a terminat în veacul al optulea, pe când noi susținem că tradiția aceasta a părinților totdeauna există în biserică, ea nu se va sfârși niciodată. Pentru aceasta, trebuie să rămânem fideli și credincioși acestei tradiții, acestei datini, dacă doriți, a proorocilor, a apostolilor și a părinților. Ei ne învață ce este Dumnezeu, dar și cum putem dobândi cunoașterea de Dumnezeu – și este un lucru foarte important să dobândim această cunoaștere a lui Dumnezeu, fiindcă abia atunci nu vom mai fi orfani. După cum știm, orfan este cel care nu are mamă și tată și este singur în viață. Când Mântuitorul era înainte de înălțarea la Cer, le-a spus ucenicilor:

„Nu vă voi lăsa pe voi orfani, ci voi veni grabnic la voi.”

Și când a venit așa de grabnic Mântuitorul la ucenici? În Ziua Cincizecimii. A venit Duhul Sfânt în inima lor și apostolii nu au mai fost orfani, și s-au dus, s-au răspândit în toată lumea pentru a propovădui Împărăția lui Dumnezeu.

Noi de multe ori simțim faptul că suntem orfani, pentru că nu îl avem pe Dumnezeu în inima noastră, astfel încât trebuie să urmăm învățătura Sfinților noștri Părinți și mai ales să urmăm metoda, să mergem pe calea aceasta pe care ajungem la cunoaștere de Dumnezeu. Să luăm în chip simțit înlăuntrul nostru pe Sfântul Duh, și prin venirea aceasta a Duhului Sfânt să dobândim cunoașterea de Dumnezeu. Atunci nu vom mai fi orfani, nu ne vom mai simți departe de Dumnezeu, ci vom simți faptul că Dumnezeu există înlăuntrul inimilor noastre. Când cineva ajunge să simtă lucrul acesta, nu se mai teme de nimic, nici de problemele acestei vieți, nici de puterile care stăpânesc lumea aceasta, nici de ispite și de greutăți, nici de moartea însăși, fiindcă, dacă vom ajunge acolo, vom simți că suntem sălașuri ale Sfântului Duh.

– Care e boala omului contemporan cea mai cruntă?

Cea mai importantă și cea mai gravă boală a omului de astăzi este iubirea de sine. Iubire de sine înseamnă să mă iubesc doar pe mine însumi și să fiu închis în această pușcărie a propriului sine. De la iubirea de sine se nasc toate celelalte patimi: iubirea de slăvire, iubirea de arginți, iubirea de plăcere. Cu alte cuvinte, omul de astăzi înțelege și interpretează toate ce se întâmplă în jurul lui din perspectiva acestei iubiri de sine. În centrul tuturor se așează pe sine. Prin urmare, vindecarea de această boală este să se elibereze de propriul sine, să se elibereze de iubirea de sine și să dobândească iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele. Aceasta, pe de o parte, este boala omului și iată care este și tămăduirea de ea.

„Le-am spus copiilor că noi, cei mari, am îmbolnăvit societatea și este nevoie de sângele lor proaspăt ca să facem o transfuzie de sânge în această societate și să o reînsuflețim”

– Mantuire. Cum ar trebui să traducem pentru tinerii de astăzi acest termen, mantuire?

Din punct de vedere etimologic, în limba greacă veche cuvântul acesta, „sotiria”, înseamnă „păstrez întregul intact”. Potrivit filosofiei platonice, mântuire înseamnă să se elibereze sufletul de trup și să se reîntoarcă în lumea ideilor. Viziunea aceasta, desigur, nu o acceptăm în tradiția ortodoxă. Potrivit tradiției noastre, dimpotrivă, dumnezeiescul har intră și acoperă omul și se realizează această unire între suflet, trup și Duhul Sfânt.

Tinerilor ar trebui să le spunem în primul rând că se cuvine să iubească tradiția locului din care provin, să îi învățăm să iubească muzica bizantină, să iubească poezia bisericească, să iubească îndeobște arta bisericească. Pe măsură ce vor ajunge să iubească această artă bisericească, să prețuiască cultura și tradiția bisericii noastre, încet încet vor ajunge să simtă și unitatea aceasta a trupului și a sufletului cu Duhul Sfânt. Desigur, nu putem convinge pe nimeni să creadă și să primească aceste lucruri dacă nu are înlăuntrul său căutarea. Tinerii de astăzi înțeleg bine că întreaga societate de astăzi este o închisoare, o societate care pur și simplu anulează libertatea omului. Nu are nicio importanță ca omul să stea închis într-o pușcărie și, în același timp, să i se ofere posibilitatea să își împodobească foarte frumos această închisoare.

Omul de astăzi, tânărul de astăzi nu își dorește să își împodobească închisoarea în care se află, ci să iasă din ea. Omul de astăzi caută cu ardoare să găsească adevărata dragoste, adevărata libertate și adevărata liniștire, „isihia” și socotesc că acestea sunt elementele esențiale ale tradiției ortodoxe. Pe tinerii de

astăzi trebuie să îi învățăm în primul rând cum să găsească și să dobândească adevărata dragoste, iar dragoste înseamnă să iasă omul din închisoarea acesta a iubirii de sine și să atingă dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproapele. Trebuie să îi învățăm să trăiască adevărata libertate, căci libertate nu înseamnă fac ce vreau, libertate înseamnă sunt liber și iubesc. Filosofia existențialistă ne a învățat că libertatea fie se manifestă prin dragoste, fie se manifestă prin nimic. Atunci când libertatea se exprimă ca nimic, ca nimicnicie, asta presupune atât moartea persoanei respective, cât și faptul că provoacă moarte în jur. Așadar, trebuie să îi învățăm că libertatea nu înseamnă să faci ce vor, ci înseamnă să iubească.

De asemenea, tinerii de astăzi năzuiesc să găsească liniștirea lăuntrică, isihia. Nu doar o liniștire și o calmare exterioară, ci o liniștire a inimii, a conștiinței. Tinerilor de astăzi trebuie să le vorbim despre aceste subiecte, despre același subiect al tradiției într-un mod diferit, pe care ei să îl poată înțelege. Eu le vorbesc copiilor de școală și le vorbesc pe limba lor, și se bucură că mă înțeleg. Pentru că una este limba pe care o folosim la dumnezeiasca liturghie într-o predică, de pildă, și altul este limbajul pe care ar trebui să îl folosesc când vorbesc copiilor de școală. Se cere să avem mult discernământ și înțelepciune, ca să știm ce anume se cuvine să spunem fiecărui om și fiecărui copil.

Săptămâna trecută, de pildă, am fost la un liceu unde am vorbit cu copiii de liceu. Erau în jur de 300 de copii în vârstă de 17-18 ani. Le am vorbit despre faptul că Dumnezeu este eros pentru noi, este dragoste. Nu trebuie să interpretăm pe Dumnezeu ca pe o idee, sau ca pe o putere care locuiește în Cer, ci să îl înțelegem pe Dumnezeu ca dragoste, ca eros. Și erosul nu este doar relația trupească dintre doi oameni, pentru că e posibil ca acești oameni să aibă această relație dar, în același timp, să trăiască o singurătate cumplită, să fie singuri. Eros, înseamnă iubire pentru toate, iubire pentru lume, iubire pentru Dumnezeu, dragoste pentru cunoaștere, pentru cărți, pentru societate. Le am spus copiilor că noi, cei mari, am îmbolnăvit societatea și este nevoie de sângele lor proaspăt ca să facem o transfuzie de sânge în această societate și să o reînsuflăm.

„Cuviosul Sofronie spunea că, atunci când un om învață să iubească un om, va ști apoi să iubească milioane de oameni care se aseamănă cu acel om”

– Sfantul Sofronie vorbea obștii că vorbim mereu și amintim de porunca și iubirea pentru întreaga lume. Cum, dar, o vom pune în aplicare? – spunea Sfantul Sofronie.

Cred că trebuie să pornim în împlinirea acestei porunci de la lucrurile mărunte, așa cum și cunoașterea umană pornește de la lucrurile foarte mici și avansează până la cele foarte complexe. De pildă, copilul de clasa întâi învață literele, alfabetul, apoi simple operații aritmetice. La fel, și omul poate să învețe dragostea pornind de la relația cu oamenii pe care îi are în jur. Mama să învețe să își iubească cu adevărat copilul; trebuie să înțeleagă că acest copil nu este al ei, ci este al lui Dumnezeu, care i l-a dăruit, i l-a dat în grijă. Pentru că sunt mulți părinți care se raportează la copii ca la un bibelou cu care se joacă, ca la o jucărie. Bărbatul să simtă că femeia sa este un dar al lui Dumnezeu față de el și invers. Hristos ne a învățat că dragostea nu este un simplu sentiment, nici doar cuvinte de dragoste, ci dragoste înseamnă jertfa, dăruirea și crucea, asumarea crucii pentru celălalt. Așadar, spunem: te iubesc și îți dăruiesc, nu te iubesc și iau de la tine. Atunci când omul va învăța să se jertfească și să ofere dragoste celor din jurul lui, încet încet va învăța ce este dragostea și pentru întreaga omenire. Dragostea nu înseamnă cuvinte de dragoste, dragostea este cruce și depășirea propriului sine. Dacă un om reușește să atingă această dragoste în relația sa cu un om, va ști apoi să iubească mulți oameni. Problema este cum să ieșim din închisoarea sinelui nostru, din iubirea de sine și din iubirea de plăcere. Cuviosul Sofronie spunea că,

atunci când un om învață să iubească un om, va ști apoi să iubească milioane de oameni care se aseamănă cu acel om.

– Cuvântul Sfântului Siluan – „Ține ți mintea în iad și nu deznădăjdui” – a cucerit întreg Occidentul și respectul catolicilor și al altor confesiuni sau chiar religii. Cum se traduce această expresie acum pentru omul de astăzi și ce înțelege omul, din moment ce mulți nu mai cred în iad și în diavol?

Trebuie să precizăm că acest cuvânt al Sfântului Siluan are mai multe niveluri de înțelegere. Mai corect spus, este cuvântul lui Dumnezeu dăruit Sfântului Siluan. Sfântul Siluan era un mare nevoitor și simțea în toată ființa lui, chiar și în trupul lui, absența lui Dumnezeu. În esență, acesta este iadul: să simți omul absența lui Dumnezeu. Iadul nu este un loc anume, este țara morții. Putem vorbi despre moartea trupească, despre moartea sufletească și despre moartea duhovnicească. Fiecare om înțelege diferit de celălalt această stare de iad. Omul de astăzi resimte cu intensitate că ceva îi lipsește, resimte această singurătate apăsătoare; simte că nu îl iubesc ceilalți oameni; de asemenea, simte că nu îl satisface prezența lui în lume; mai simte și că întreaga zidire, întreaga [lume] este ca o pușcărie; simte că prezența celui alt lângă el este o amenințare a existenței lui; simte că îi lipsește Dumnezeu. Are multe bunuri materiale, are putere, dar ceva îi lipsește – de aceea și simte această singurătate. Iar singurătate nu înseamnă să fii singur, ci înseamnă să nu fii înțeles de ceilalți și să nu îi înțeleg pe ei. Această absență a lui Dumnezeu și această absență a sensului vieții este problema fundamentală a tinerilor de astăzi. De pildă, tinerii ajung să consume droguri și altele asemenea pentru că simt că le lipsește ceva – societatea în care trăiesc nu poate să le dea mai mult, să le dea ceea ce caută ei. Odată i am spus unui tânăr care se droga:

„Încetează să mai iei droguri, pentru că o să mori!”

și el mi a răspuns:

„Pe dumneavoastră ce vă interesează că eu voi muri? Eu chiar vreau să mor, pentru că viața nu are sens pentru mine!”

Astăzi tinerii au tot felul de întrebări: De ce exist? De ce trăiesc? Ce este viața și ce este moartea? Ce este durerea, și de ce să se întâmple războaie și să fie omorâți oameni? Ce se întâmplă cu sufletul după ce iese din trup? Sufletul are asemenea căutări, diferite de nevoile și căutările trupului. Iar atunci când omul nu are ceea ce năzuiește, trăiește un adevărat iad. Cuvântul lui Dumnezeu către Sfântul Siluan dă un răspuns și are o însemnătate și pentru această situație – resimți această prezență a iadului, adică absența lui Dumnezeu și a dragostei? Nu te teme, nu deznădăjdui! Să ai nădejde în Dumnezeu, pentru că atunci când tu te simți singur, alături de tine este Dumnezeu, Care te iubește; alături de tine este biserica aceasta, care este spital duhovnicesc și care te poate ajuta. Din această perspectivă putem, de pildă, să tâlcuim tinerilor cuvântul adresat Sfântului Siluan. Desigur, pentru monahi cuvântul acesta are o altă însemnătate, mai înaltă.

În urmă cu câțiva ani am fost la Consiliul European, ca reprezentant al Bisericii Greciei, iar președintele Parlamentului European, care era un anglican, mi a adresat cuvintele:

„De la dumneavoastră, de la ortodocși, așteptăm altceva să oferiți Europei: vreau să ne aduceți pacea, libertatea, această deplinătate pe care o trăiți în tradiția voastră; vreau să ne aduceți sensul vieții care aici, în Europa, s a pierdut”.

Problema este că parlamentarii noștri, când se duc în Parlamentul European, nu exprimă și nu fac cunoscut duhul tradiției noastre ci, dimpotrivă, duhul culturii apusene. Și în vreme ce Europa așteaptă de la noi să le facem cunoscute tradiția și duhul bisericii noastre, noi mergem acolo și nu suntem în stare să facem asta, nu le facem cunoscută tradiția noastră.

– Cum vedeți randuiala liturgică de la Mănăstirea Essex?

Această rânduială a atras oamenii și a ajutat foarte mult în contextul occidental în care se află Mănăstirea de la Essex. Viața monahală și în rânduiala monahală pe care o au la Essex nu este străină de viața și tradiția bisericii – este, însă, adaptată la lumea occidentală. Într adevăr, omul de astăzi caută, are nevoie de liturghie și de rugăciune, aceste două elemente fundamentale. Un alt element important este faptul că la Essex există viețuitori din foarte multe țări, de foarte multe naționalități, și este un mod de viețuire ecumenic, adică, să înglobeze oameni din toate neamurile, și o soluție despre felul cum biserica poate să lucreze în toate locurile, peste tot în lume. Pentru că este firesc, fiecare monah venit dintr un anumit neam vine cu un anumit caracter, cu o anumită mentalitate, și este foarte important să învețe să trăiască împreună.

[...] În programul lor avem Dumnezeiasca Liturghie, avem și rugăciunea lui Iisus și viața împreună, viața socială. Într o mănăstire nu sunt doar monahii, ci vin și oameni din lume, oameni cu familie, care doresc să primească de la mănăstire niște rânduieli pentru viața lor, niște principii de viață creștină. Așa cum avem și Sfântul Munte – Sfântul Munte este comoara noastră cea mai de preț, este tot ce avem mai bun de oferit Europei. Astăzi trebuie să înțelegem că lumea și Europa au nevoie de Biserica Ortodoxă. În Occident, filosofia în general, filosofia existențialistă sunt tocmai rezultatul acestei pierderi a comuniunii cu Dumnezeu.

– O ultimă întrebare: câteva cuvinte despre cartea Știu un om intru Hristos și dacă este părintele Sofronie ultimul filocalic, așa cum spune Părintele Rafail Noica.

Nu știu dacă pot să spun așa, nu pot să spun că este ultimul, pentru că există și alți părinți filocalici: este Părintele Cleopa, Părintele Paisie Aghioritul, Părintele Porfirie și, peste tot, există și alți părinți care trăiesc. Însemnătatea deosebită a Părintelui Sofronie este aceea că, în plus, era și un mare teolog și cel mai important este că el însuși a cunoscut deznădejdea și pocăința adâncă. Părintele Sofronie a cunoscut, a trăit o pocăință adâncă și de aceea a dat o teologie adâncă